

Володимир Гевко,
аспірант Науково-дослідного інституту
приватного права і підприємництва імені
академіка Ф. Г. Бурчака НАПрН України,
суддя Господарського суду Тернопільської
області
ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-2716-8113>

ПОРУШЕННЯ СУБ'ЄКТИВНОГО КОРПОРАТИВНОГО ПРАВА ОСОБИ ЯК ПІДСТАВА ДЛЯ ЗАХИСТУ ПРАВА

Стаття присвячена дослідженню питання порушення суб'єктивних корпоративних прав особи як підстави для захисту порушеного права.

У даній статті автором робиться спроба розкрити зміст поняття «порушення» корпоративних прав, визначити його характерні ознаки, особливості ефективного захисту порушених корпоративних прав особи.

Автором були опрацьовані наявні наукові характеристики вказаного поняття та його ознак. А також, здійснено аналіз судової практики з питань особливостей порушення корпоративних прав особи та їх захисту.

В результаті дослідження сформовано ряд характерних рис, які притаманні саме порушенню корпоративних прав особи. Та проаналізовано специфічні вимоги до способів захисту порушених корпоративних прав, які мають місце у судовій практиці.

Ключові слова: порушення суб'єктивних цивільних прав, порушення корпоративних прав, захист корпоративних прав, спосіб захисту, ефективний спосіб захисту корпоративних прав.

Gevko V.

Violation of a person's subjective corporate law as a basis for the protection of the right

The article is devoted to the study of the violation of the subjective corporate rights of a person as a basis for the protection of the violated right.

In this article, the author attempts to reveal the meaning of the concept of «violation» of corporate rights, to determine its characteristic features, and the features of effective protection of the violated corporate rights of a person.

The author elaborated the existing scientific characteristics of the specified concept and its features. Also, an analysis of judicial practice was carried out on the specifics of the violation of the corporate rights of a person and their protection.

As a result of the study, a number of characteristic features were formed, which are inherent in the violation of the corporate rights of a person. And the specific requirements for methods of protection of violated corporate rights, which take place in court practice, have been analyzed.

Keywords: violation of subjective civil rights, violation of corporate rights, protection of corporate rights, method of protection, effective method of protection of corporate rights.

Постановка проблеми. Ефективний захист корпоративних прав у випадку їх порушення є потребою кожної особи, яка зазнала такого порушення. Звідси, розуміння ознак притаманних порушенню корпоративного права за якими, було б можливо визначити у кожному спірному випадку є обраний спосіб захисту порушеного права ефективним, чи ні, є важливим як для особи, що потребує захисту, так і для суду, який такий захист забезпечує.

У таких випадках специфічні особливості, які вказують саме на порушення корпоративного права, та відрізняють його від невизнання чи оспорування корпоративного права, відіграють важливу роль, адже дають розуміння чи має місце і на скільки суттєво порушення таких прав та якого саме захисту потребує порушене право у кожному конкретному випадку.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питанням визначення поняття та характерних ознак порушених корпоративних прав та їх ефективним захистом займалися такі вчені як: В. Луць, О. Вінник, І. Спасибо-Фатеева, В. Васильєва, О. Кібенко, Н. Кобецька, О. Кашина, О. Ковалишин, Н.Сліпенчук, О. Беляневич., О. Щербина, О. Кологойда, Л. Сішук, В. Цікало, та інші.

Проте, існуючі наукові дослідження з питання характеристики порушення корпоративних прав, у силу зміни, як чинного корпоративного законодавства, так і профільної судової практики, є такими, які потребують постійного додаткового перегляду, нового аналізу та відповідно вдосконалення чи доповнення існуючих наукових напрацювань.

Мета роботи – дослідити та здійснити аналіз наявних наукових напрацювань та судових випадків, за якими визначено зміст поняття та характерні ознаки порушення корпоративних прав особи, та способів їх захисту.

Виклад основного матеріалу дослідження. Згідно до статті 15 ЦК України кожна особа має право на захист свого цивільного права у випадку його порушення, невизнання чи оспорування [7].

У свою чергу, із змісту статей 2,4 ГПК України юридичні та фізичні особи – мають право на звернення до господарського суду за захистом своїх порушених, невизнаних або оспорюваних прав та законних інтересів у корпоративних справах, які за статтею 20 ГПК України віднесені законом до виключної юрисдикції господарських судів [6].

Слід розуміти, що ефективний захист корпоративних прав особи у суді матиме місце лише у випадку, коли вона чітко розрізнятиме підстави, які мають місце для захисту її права, а це – порушення, невизнання або оспорування суб'єктивного корпоративного права.

Найбільш поширеним із зазначених підстав на практиці є саме порушення корпоративних прав особи.

Якщо заглибитись у зміст поняття «порушувати» та звернутись до Словника української мови, то термін «порушувати», тлумачиться у ньому, серед іншого, як робити що-небудь всупереч наказові, закону, діяти, чинити не так, як належить за традицією, звичаєм, загальноприйнятими правилами, відступати від чогось установленого, узвичаєного, і ін.

Серед науковців порушення цивільного права характеризується таким чином.

Так, під порушенням розуміють такий стан суб'єктивного права, при якому воно зазнало протиправного впливу з боку правопорушника, внаслідок якого суб'єктивне право уповноваженої особи зазнало зменшення або ліквідації як такого. Порушення права пов'язане з позбавленням його носія можливості здійснити, реалізувати своє право повністю або частково [4, с. 25].

В іншому випадку порушення цивільного права розуміють, як протиправну дію (бездіяльність) особи, що має наслідком припинення в іншій особі суб'єктивного цивільного права або створення перешкод у процесі його здійснення як повністю, так і частково [3, с. 179].

Якщо узагальнити визначення, які надаються категорії порушенню цивільного суб'єктивного права то можна виділити такі характерні його ознаки:

Включає в себе завжди протиправний вплив, дію (бездіяльність) (протиправна поведінка).

Суб'єктами порушення виступають правопорушник та особа, яка зазнала протиправного впливу зі сторони порушника .

Наслідком порушення є втрата особою (припинення, ліквідація) повністю або частково (зменшення) чи створення перешкод у здійсненні особою її цивільного права повністю або частково.

У результаті застосування заходів захисту порушеного права матиме місце або відновлення права, або компенсація завданих збитків порушеним правом.

Якщо ж проаналізувати категорію порушення саме корпоративних прав, то можна дійти висновку, що воно має як загальні риси характерні в цілому для цивільного порушенню права, так, і свої притаманні лише йому специфічні ознаки.

Так, порушення цивільного права, включає в собі протиправну поведінку, разом з цим, протиправна поведінка особи у випадку порушення корпоративних прав може не відповідати чи суперечити не лише нормативному акту владного органу – законодавчому акту, але й порушувати правила визначені локальними корпоративними актами товариства (статут, положення, регламенти, тощо).

Слід розуміти, що локальний корпоративний акт, як правило приймається за згоди більшості учасників юридичної особи, і є обов'язковим у виконанні усіма її учасниками. Такий локальний акт може встановлювати, як нові правила, які не врегульовані на законодавчому рівні, так і розширювати існуючі законодавчі, якщо таке дозволено законом.

Порушення особою лише, і виключно положень локального акту, є самостійним, і достатнім для того, щоб кваліфікувати його як порушення корпоративних прав за умови існування одночасно, і інших ознак порушення.

І такою ознакою є те, що порушення корпоративних прав повинно одночасно стосуватись прав чи інтересів особи, яка просить про захист. При цьому така особа повинна довести у суді, наявність в неї відповідного корпоративного права, а також його порушення [8, с. 98].

Специфічною характеристикою порушеного корпоративного права є і те, що спосіб його захисту повинен бути не лише належним, і відповідати тим способам, які передбачені статтею 16 ЦК України, але й – бути ефективним. Обравши саме ефективний спосіб захисту особа може розраховувати на захист порушеного права у суді.

Вказана категорія ефективності обов'язково передбачає, що порушене корпоративне право повинно захищатися так щоб можливим було або реальне поновлення порушеного права, або відшкодування понесених збитків, так звана «реальність», як ознака ефективності захисту корпоративного права.

Крім того, слід розуміти, що специфікою захисту порушених корпоративних прав особи у суді є те, що при відновленні порушеного права особи слід враховувати певний «баланс інтересів», який враховує інтереси не лише особи, права якої порушено, але й і інтереси усіх інших учасників та самого товариства, так звана ознака «збалансованості» захисту [2, с. 47].

Щодо складу учасників при порушенні корпоративного права то характерним у даному випадку є і те, що такий склад є досить різноманітним.

Так, порушником у даному випадку може виступати, як інший учасник товариства, наприклад, у спорах про переведення переважного права покупця частки, так і саме товариство, наприклад, у більшості спорів при оскарженні рішень органів управління товариства, а також, і посадові особи товариства, у спорах за ініціативи учасників про стягнення збитків, завданих посадовими особами товариству.

В окремих випадках порушення таких осіб будуть мати місце не прямо щодо корпоративних прав особи – учасника, але опосередковано вони зачіпатимуть інтереси такої особи, і впливатимуть на обсяг корпоративних прав в майбутньому.

Для прикладу, у спорі про стягнення збитків з посадової особи товариства, внаслідок її протиправної діяльності доводиться завдання збитків не безпосередньо учаснику товариства, а самому товариству. Отже порушення має місце відносно саме товариства. Проте, учасник ініціює такий спір в силу того, що зацікавлений у належній, ефективній діяльності товариства та в подальшому отриманні від володіння корпоративною часткою у такому товаристві більшої майнової вигоди у формі дивідендів, чи інших корпоративних благ. В свою чергу, посадова особа, яка як правило продовжує свою діяльність у товаристві, не зацікавлена в негативному ревізуванні та визнанні протиправності її діяльності щодо товариства.

Висновки. Підсумовуючи можна навести такі характерні ознаки порушення корпоративного права:

– при порушенні корпоративного права має місце не лише та виключно невідповідність діяльності чи бездіяльності порушника нормативно-правовим актам, але й можливе порушення локального корпоративного акту товариства;

– при захисті порушеного корпоративного права особа повинна довести, наявність в неї відповідного суб'єктивного корпоративного права, а також факту його порушення;

– спосіб захисту порушеного корпоративного права повинен бути не лише належним, але й бути ефективним та враховувати такі ознаки, як «реальність відновлення» порушеного права та одночасно «збалансованість інтересів» інших осіб;

– склад учасників корпоративного порушення є досить різноманітний та включає в себе, і інших учасників товариства, і саме товариство, і посадових осіб цього товариства.

Список використаних джерел

1. Словник української мови. Академічний тлумачний словник (1970-1980). URL: <http://sum.in.ua/s/efektyvnyj> (дата звернення: 20.05.2023)
2. Гевко В. Ефективні способи захисту порушених, невизнаних або оспорюваних корпоративних прав та інтересів особи у суді. *Юридична Україна*. 2021. № 12. С. 39-51.
3. Цивільне право (частина загальна). Курс лекцій: навч. посіб. /за ред. І. Спасибо-Фатєєвої. Харків: ЕКУС, 2021. 448 с.
4. Цивільний кодекс України: науково – практичний коментар / За заг. ред. Я. М. Шевченко. Київ: Ін Юре, 2004. 704 с.
5. Цивільний кодекс України: науково – практичний коментар. Т.1.: Загальні положення. Особи / за ред. І. Спасибо-Фатєєвої. Харків: ЕКУС, 2020. 928 с.

6. Господарський процесуальний кодекс України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1798-12#Text> (дата звернення: 20.05.2023)
7. Цивільний кодекс України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text> (дата звернення: 23.05.2023)
8. Огляд за результатами вивчення практики розгляду справ щодо корпоративних спорів та корпоративних прав Верховним Судом. URL: chrome-extension://efaidnbmnnnibpcajpcglclefindmkaj/https://supreme.court.gov.ua/userfiles/media/new_folder_for_uploads/supreme/oglyady/Oglyad_korpor_spor_2021.pdf (дата звернення: 24.05.2023)

References

1. *Slovník ukraínskoj movy. Akademichnyi tлумachnyi slovník (1970-1980) [Dictionary of the Ukrainian language. Academic explanatory dictionary (1970-1980)]*. Retrieved from <http://sum.in.ua/s/efektyvnyj> [in Ukrainian]
2. Gevko, V. (2021). Effective methods of protecting violated, unrecognized or contested corporate rights and interests of a person in court [Efektyvni sposoby zakhystu porushenykh, nevyznanykh abo osporiuvanykh korporatyvnykh prav ta interesiv osoby u sudi]. *Yurydychna Ukraina - Legal Ukraine*, 12, 39-51 [in Ukrainian].
3. *Tsyvilne pravo (chastyna zahalna) [Civil law (general part)]* (2021). Kurs lektsii. Manual / under the editorship I. Spasibo-Fateeva. Kharkiv: EKUS [in Ukrainian].
4. *Tsyvilnyi kodeks Ukrainy: naukovo – praktychnyi komentar [Civil Code of Ukraine: scientific and practical commentary]* (2004) / For ag. ed.. Ya. M. Shevchenko. Kyiv: In Yure [in Ukrainian].
5. *Tsyvilnyi kodeks Ukrainy: naukovo – praktychnyi komentar [Civil Code of Ukraine: scientific and practical commentary]* (2020). T. 1.: General provisions. Persons / edited by I. Spasibo-Fateeva. Kharkiv: EKUS [in Ukrainian].
6. *Hospodarskyi protsesualnyi kodeks Ukrainy [Economic Procedure Code of Ukraine]*. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1798-12#Text> [in Ukrainian].
7. *Hospodarskyi protsesualnyi kodeks Ukrainy [Civil Code of Ukraine]*. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text> [in Ukrainian].
8. *Ohliad za rezultaty vyvchennia praktyky rozghliadu sprav shchodo korporatyvnykh sporiv ta korporatyvnykh prav Verkhovnym Sudom [Review of the results of the practice of handling cases regarding corporate disputes and corporate rights by the Supreme Court]*. Retrieved from chrome-extension://efaidnbmnnnibpcajpcglclefindmkaj/https://supreme.court.gov.ua/userfiles/media/new_folder_for_uploads/supreme/oglyady/Oglyad_korpor_spor_2021.pdf [in Ukrainian].

Стаття надійшла до редакції 09.06.2023